

MÜLLER, Oldřich (ed.) a kol.: Terapie ve speciální pedagogice

2. prepracované vydanie

Praha: Grada Publishing, a.s. 2014, 508 s. ISBN 978-80-247-4172-7

Početný, 22-členný pestrý kolektív autorov pod vedením editora Oldřicha Müllera, pracovníka Ústavu speciálnopedagogických štúdií Pedagogickej fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, sa podujal na náročnú úlohu pojednať o terapii v špeciálnej pedagogike a zhrnúť doterajšie výsledky a skúsenosti v Českej republike. Ako sám editor uvádza v úvode, na prelome tisícročí sa mení paradigma českej špeciálnej pedagogiky a dochádza k medziodborovému „prelaminovaniu“ hraníc a k rozširovaniu okruhu potenciálnych kompetencií špeciálnych pedagógov smerom k používaniu špecifických terapeutických prístupov. Nie že by sa v špeciálnopedagogickej praxi aj doteraz nevyužívali v oblasti reedukácie, kompenzácie a rehabilitácie postupy s terapeutickým presahom, ale problémom bolo odlíšenie miery výchovno-vzdelávacieho a terapeutického charakteru týchto prístupov a postupov. Na druhej strane aj vzdelávanie špeciálnych pedagógov sa minulosti neorientovalo na terapiu, ale špeciálnopedagogické metódy a postupy.

Na Slovensku sme mali trochu inú situáciu. Tým, že popri špeciálnej pedagogike sa od 70-tych rokov 20. storočia (s nútenou niekoľkoročnou prestávkou) študovala a študuje aj liečebná pedagogika, bola – aj je – tu možnosť osvojiť si v jej rámci základy terapeutických prístupov a techník z muzikoterapie, arteterapie, hrovej terapie, psychomotorickej terapie a pracovnej terapie, a v súčasnosti aj aj iných terapií a špecifických prístupov. Štúdium terapií nadväzovalo na základy výchovy a špeciálnej výchovy v danej oblasti a tvorilo tak logický celok metód. Skutočne mnoho liečebných pedagógov sa uplatnilo aj v špeciálnopedagogickej praxi a zavádzali do nej aj terapeutické prístupy. Na odlíšenie terapií využívaných v rámci psychoterapie, sa im hovorilo niekedy tzv. pedagogické terapie. Mnoho liečebných pedagógov si však dopĺňalo vzdelanie absolvovaním psychoterapeutických výcvikov, takže potom boli oprávnení používať oveľa širšie spektrum psychoterapeutických metód. V súčasnosti obohacuje aj slovenská špeciálna pedagogika svoje postupy o terapeutické prvky a metódy.

V Českej republike sa liečebná pedagogika neštudovala. Potreba rozšírenia metód v špeciálnopedagogickej praxi tu však jestvovala a reakciou na ňu bola podľa autorov spomínaná zmena paradigmy a kvalitatívny skok v oblasti nárastu možných kompetencií špeciálnych pedagógov v používaní špecifických prístupov s primárne terapeutickým zameraním. Autori chápu terapiu ako samostatné ucelené systémy s vlastnou teóriou a metodológiou, pričom tieto nie sú výsostnou záležitosťou jedného odboru a jeho odborníkov. Terapie sa do istej miery vyvíjajú svojbytné, mnohé mimo špeciálnej pedagogiky a mnoho

špeciálnych pedagógov nie je oprávnených ich používať. Preto autori upresňujú v teoretickom úvode zameranie publikácie na terapie uplatniteľné v špeciálnej pedagogike.

Publikácia *Terapie ve speciální pedagogice* je členená na teoretický úvod a 13 základných kapitol; doplnená je o menný a vecný register. Zoznamy odporúčanej a použitej literatúry sú na konci jednotlivých kapitol. Za obsahom sú priložené informácie o autoroch publikácie.

Pomerne obsiahly teoretický úvod od Oldřicha Müllera, Michala Růžičku a Petry Křížkovskej uvádza čitateľa do súčasnej situácie v českej špeciálnej pedagogike v oblasti aplikácie rôznych terapeutických prístupov – vymedzuje základný pojem, spoločné charakteristiky terapií, ich formy, zacielenie a znaky ich odlišenia od iných postupov, ako aj zdroje terapií, informácie o procesualnej stránke terapií, prostriedkoch a niektorých terapiách.

Pri vymedzovaní pojmu terapie vychádza O. Müller z definície psychoterapie a ako príklad uvádza definíciu dramaterapie – „za dramaterapiu možno považovať odbornú, zámernú a cieľavedomú aplikáciu prostriedkov dramatického umenia použitú za účelom pomoci ľuďom zmeniť ich správanie, myslenie, emócie a ďalšie osobnostné predpoklady spoločensky aj individuálne prijateľným smerom“ (s. 56). V prípade arteterapie, dramaterapie, teatroterapie, biblioterapie, poetoterapie, muzikoterapie, psychomotorickej terapie, tanečnej terapie, rehabilitácie, fyzioterapie a ergoterapie či animoterapie si ľahko dokážeme dosadiť do uvedenej schémy definície terapie tie-ktoré charakteristické prostriedky, ale v prípade niektorých ďalších terapií je to už zložitejšie.

Zdroje terapií vidia autori v dvoch hlavných oblastiach: psychoterapii a fyzioterapii a potom v ďalších zdrojoch (medicína, psychológia, pedagogika, sociológia, kultúrna antropológia, právo, filozofia, umenie, hra, živý tvor).

Cieľom podkapitoly o psychoterapii spracovanej Michalom Růžičkom je podľa jeho slov pomôcť čitateľovi pochopiť potenciál jednotlivých psychotherapeutických systémov. Budúci špeciálny pedagóg by sa mal orientovať v základnej ponuke psychoterapie a pomôcť svojim klientom nájsť vhodnú formu pomoci. V tejto kapitole autor prehľadne uvádza základné informácie o psychotherapeutických školách, ktoré sa v Českej republike najviac využívajú. Dominantne sa zaoberá potenciálom expresívnych terapií v psychoterapii, teda tými, ktoré ako prostriedok pomoci a zmeny využívajú umenie. Venuje sa opisu terapeutických škôl a presahu, ktorý majú v expresívnych terapiách.

O druhom hlavnom zdroji terapií – fyzioterapii – vychádzajúcej zo systému liečebných medicínskych postupov stručne pojednal O. Müller. Charakterizuje ju ako pomoc človeku dosahovať telesnú a pohybovú normalitu fyzikálne stimulujúcimi prostriedkami.

V ďalších častiach teoretického úvodu sa O. Müller a P. Křížkovská zaoberajú procesuálnou stránkou terapií (priebeh, prostredie, terapeut a klient, obsah a ciele terapií), prostriedkami terapií (najmä neverbálnou komunikáciou) a definovaním, klasifikáciou a opisom terapií v špeciálnej pedagogike. Opisujú tu všeobecne platné zásady, princípy, fázy terapie bez špecifikácie podľa jednotlivých psychoterapeutických smerov a škôl. Pár slovami sa zmieňujú o zvláštnostiach detských a dospelých klientov. Za hlavný – a pravdepodobne univerzálny – prostriedok terapií považujú autori neverbálnu komunikáciu, ktorej venovali samostatnú podkapitolu a patrične opísali jej najdôležitejšie komponenty. Uvedené informácie a skúsenosti majú podľa autorov širšiu platnosť, nie sú typické len pre jednu terapeutickú školu. Predstavujú dobré východisko pre študentov pri vytváraní si predstavy o možnej terapeutickej práci v rámci špeciálnej pedagogiky.

V poslednej stati teoretického úvodu autori odporúčajú triedenie terapií do skupín, podľa ich názoru na základe osvedčeného kľúča, a to podľa použitých prostriedkov. Ide o tieto skupiny: terapia hrou, činnosťná a pracovná terapia, psychomotorická terapia, terapia s účasťou zvieratá, expresívne terapie (muzikoterapia, dramaterapia, tanečná terapia, biblioterapia, arteterapia) a niektoré ďalšie špecializované fyzioterapeutické či edukačné prístupy so sekundárnym terapeutickým presahom. Autori podávajú stručnú „ochutnávku“ týchto druhov či kategórií terapií ako predzvesť širšie koncipovaných samostatných ďalších kapitol publikácie.

Vzhľadom na rozsah celej publikácie nie je možné na tomto mieste podrobne analyzovať všetky kapitoly, preto sa zameriame len na ich základné myšlienky.

V druhej kapitole *Arteterapia* jej autorka Petra Potměšilová vymedzuje arteterapiu ako psychoterapeutickú a psychodiagnostickú disciplínu, ktorá sa podľa Českej arteterapeutickej asociácie definuje ako liečebný postup využívajúci výtvarný prejav ako hlavný prostriedok poznania a ovplyvnenia ľudskej psychiky a medziľudských vzťahov. Niekedy sa priraduje ku psychoterapii a inokedy sa vníma ako samostatný odbor; rozlišujú sa dva základné prúdy, a to terapia umením, v ktorej sa kladie dôraz na liečebný potenciál tvorivej činnosti samotnej, a artpsychotherapia, kde výtvary a zážitky z procesu tvorby sa ďalej psychoterapeuticky spracovávajú (s. 78).

Autorka tu opísala historické súvislosti arteterapie, zhrnula informácie o základných smeroch arteterapie (psychoanalytický, kognitívno-behaviorálny, humanistický, integratívny), dala ju do kontextu s artefiletikou, pedagogikou, psychológiou, psychoterapiou a výtvarným umením. Rozobrala tiež individuálnu a skupinovú formu práce v arteterapii, diagnostiku, problematiku arteterapeuta a supervízie. Autorka sa jednotlivo venovala metódam, medzi ktoré zahrnula: imagináciu, animáciu, koncentráciu, reštrukturalizáciu, transformáciu

a rekonštrukciu. Samostatne vyčlenila a opísala konkrétne techniky v arteterapii, ktoré rozdeľuje na úvodné techniky, techniky zamerané na prácu s problémom, techniky zamerané na postupné rozvíjanie jednej témy, techniky zamerané na rozvoj osobnosti a techniky vhodné na arteterapeutickú prácu s deťmi so špeciálnymi vzdelávacími potrebami. Posledná kategória nie je vlastne súborom techník jedného rangu, tak ako predchádzajúce tri, ale súborom rôznych adaptívnych techník zostavených podľa potrieb a možností detí s rôznymi špeciálnymi vzdelávacími potrebami. Kapitola končí charakterizovaním súčasnej arteterapie v Českej republike, fungovaním Českej arteterapeutickej asociácie a možnosťami získať vzdelanie v arteterapii.

V kapitole *Dramatoterapia* sa autor Milan Valenta venuje štyrom súvzťažným okruhom: paradivadelným systémom edukačnej povahy (dramatická výchova, divadlo vo výchove) a paradivadelným systémom terapeuticko-povahy (psychodráma, psychogymnastika, teatroterapia), vymedzuje dramatoterapiu, opisuje štruktúru dramatoterapeutického procesu a pojednáva o duálnom poňatí dramatoterapie. Dramatoterapiu definuje ako „liečebno-výchovnú (terapeuticko-formatívnu) disciplínu, v ktorej prevažujú skupinové aktivity využívajúce v skupinovej dynamike divadelné a dramatické prostriedky na dosiahnutie symptomatickej úľavy, na zmiernenie dôsledkov psychických porúch i sociálnych problémov a na dosiahnutie personálno- sociálneho rastu a integrácie osobnosti“ (s. 136). Za základný prostriedok dramatoterapie považuje improvizáciu. Pomerne podrobne opisuje všeobecné požiadavky na štruktúrovanie jednotlivých stretnutí i celého terapeutického procesu a ilustruje ich konkrétnymi príkladmi, aktivitami. V duálnom poňatí dramatoterapie ide o to, že sa chápe ako psychoterapeutická (klinická) a edukatívne orientovaná (špeciálnopedagogická) disciplína. Podobne je tomu aj v prípade logopédie či muzikoterapie. V ďalšom autor uvádza cenné informácie o možnostiach dramatoterapeutickej intervencie u osôb s poruchou autistického spektra a u osôb s posttraumatickou stresovou poruchou. Na záver zdôrazňuje dôležitosť klienta naučiť relaxovať, preto sa venuje aj súvislosti relaxácie a dramatoterapie.

Z pera Martina Dominika Polínka vyšla kapitola *Teatroterapia*, ktorá dopĺňa predchádzajúcu stať o dramatoterapii o prvok divadla v terapii. Autor sa prikláňa k definícii teatroterapie ako „expresívneho terapeuticko-formatívneho prístupu spočívajúceho v celkovej príprave divadelného tvaru a jeho následnej prezentácii pred divákmi s terapeuticko-formatívnym cieľom, ktorého účastníkmi sú spravidla jedinci so špecifickými potrebami“ (s. 167). Základom teatroterapie je na rozdiel od ostatných expresívnych terapií, kde konečný výstup je druhotný, nielen liečebný proces, ale práve smerovanie k divadelnému tvaru, k predstaveniu a jeho uvedeniu pred divákmi. Týmto sa zásadne odlišuje od ostatných terapií; nie je však len netradičnou prípravou divadelného predstavenia. Základným cieľom tejto disciplíny je podľa autora liečba, ktorá

sa uskutočňuje práve procesom prípravy a následnou prezentáciou divadelného predstavenia. Teatroterapia má výrazné integračné a socializačné účinky. V porovnaní s ostatnými expresívnymi terapiami sa práve teatroterapia najviac približuje k umeniu. V takomto chápaní sa začala teatroterapia formovať v 70. rokoch 20. storočia, preto ju považujeme za najmladší expresívny terapeutický prístup. Začalo to divadlom, ktoré hrajú postihnutí herci. Zatiaľ v ČR neexistuje špecifický študijný odbor, preto sa teatroterapeuti grupujú z radov hercov, špeciálnych pedagógov i dramaterapeutov. Autor sa v ďalšom venuje historickým východiskám teatroterapie, divadelným profesiám ktoré participujú na divadelnom predstavení (dramatik, dramaturg, režisér, scénograf, herec) a vymedzuje základné teatrologické pojmy. Analyzuje psychoterapiu a jej základné smery vo vzťahu k teatroterapii, pojednáva o teatroterapeutických cieľoch, princípoch teatroterapie, kompetenciách teatroterapeuta, metodike práce a na záver uvádza vybrané metódy a techniky využiteľné v teatroterapii.

V kapitole *Biblioterapia* (Pavel Svoboda) sa uvádza, že biblioterapia používa ako prostriedok intervencie predovšetkým písaný text, ktorý sa využíva za účelom navodenia žiaduceho prežívania, správania a konania klientov individuálne a spoločensky prospešným smerom (s. 198). Biblioterapeut by mal byť vzdelaný v oblasti literatúry, preto autor uvádza základné informácie o literárnych zložkách (žánre, literárne formy). Stručne sa venuje aj realizácii biblioterapie u vybraných skupín klientov. Užitočné sú odporúčania pre prácu s knihou s deťmi od útleho detstva. Autor rozoberá desať domén, čiže oblastí, či typov biblioterapie, ktoré je možné ohraničiť podľa spôsobu práce s klientmi: psychosomaticky a psychosociálne orientovaná, riadená psychorelaxačná, riadená relaxačná, riadená edukačná, písanie denníka, tvorivé písanie, narátična, lyrická, polyestetická a virtuálna biblioterapia. Príklady z praxe názorne ilustrujú biblioterapeutický proces.

Špeciálnou odnožou biblioterapie je tzv. terapia rozprávkou (M. D. Polínek), ktorá ako prostriedok terapeutického procesu využíva rozprávku, a to rozprávku ľudovú, autorskú a vytvorenú pre psychoterapiu. Za účinný faktor rozprávok sa považuje predovšetkým ich metaforičnosť a symboličnosť. Tento druh terapie je rozšírený najmä v Rusku.

Autor spracoval aj kapitolu *Poetoterapia*, v ktorej propaguje taxonomické oddelenie poetoterapie od biblioterapie. Poetoterapia sa odlišuje od biblioterapie tým, že pracuje s hudobnými a melodickými prvkami, ktoré sa v poézii skrývajú. Poézia sa má nedejový základ a vyznačuje sa zdôraznením pocitov, nálad a emócií a využíva pôsobenie zvukomalby, rýmu a rytmu. Biblioterapia podľa autora síce tiež pracuje s verbálnym materiálom, ale vždy zdôrazňuje významové posolstvá slov. Svoboda definuje poetoterapiu ako „terapiu, ktorá pri svojom pôsobení zámerne využíva hudobné prvky hovorenej a písanej reči za účelom navodenia optimálneho psychosomatického stavu človeka“ (s. 237).

Súhlasí s Müllerom, že ako špeciálnopedagogická terapia môže poetoterapia slúžiť ako „svojbytný druh pomoci pri ťažkostiach vyplývajúcich z významných kultúrnych či sociálno-adaptačných odlišností..., ktoré sa prejavujú v znížených schopnostiach normálnej životnej sebarealizácie – vo vzdelaní, v práci, v bývaní, v záujmových aktivitách“ (s. 237). Autor vidí jej široké použitie u ľudí každého veku, pri chorobách, závislostiach, poruchách učenia a inde; komplexne sa zaoberá poetoterapiou, vymedzuje jej cieľ, obsah a formy, pojednáva o poézii ako prostriedku poetoterapie, rozoberá funkcie poetického textu (estetická, relaxačná, očistná, sociálna, liečebná), použitie vzhľadom na vek a charakteristiky klientov, výber básní a rôzne psychosomatické aspekty poetoterapie. V samostatnej podkapitole autor píše o optimálnom využití prostriedkov poetoterapie (báseň – hra, nonsens, neologizmus, deminutivum), v ďalších sa zamýšľa nad hľadaním inšpirácie, vzájomnými vzťahmi a prelínaním s dramatickou výchovou. Podáva tiež prehľad základných poetických techník a uvádza ukážky autopoetoterapeutickej tvorby niekoľkých klientov.

Na kapitole *Muzikoterapia* spolupracovali Wolfgang Mastnak a Jiří Kantor, ktorí charakterizujú muzikoterapiu ako odbor, predostierajú špecifiká českej muzikoterapie, venujú sa muzikoterapii v hudobnej oblasti i v špeciálnej pedagogike (J. Kantor) a muzikoterapii v oblasti psychiatrie, psychoterapie a medicíny (W. Mastnak).

Vzhľadom na absenciu oficiálnej definície muzikoterapie v ČR, autori preberajú definíciu Svetovej federácie muzikoterapie: „Muzikoterapia je profesionálne využitie hudby a jej elementov ako prostriedkov intervencie v zdravotníckych a vzdelávacích zariadeniach i v bežnom prostredí jednotlivca, skupiny, rodiny alebo komunity, ktoré hľadajú optimalizáciu kvality ich života a zlepšenie fyzickej, sociálnej, komunikačnej, emocionálnej, intelektuálnej, spirituálnej zložky zdravia a blahobytu.“ (s. 269) Autori sa venujú aj charakterizovaniu muzikoterapeutického procesu, hudbe a hudobných prostriedkov a muzikoterapii ako profesii. Samostatná podkapitola informuje o dianí a možnostiach vzdelávania v oblasti muzikoterapie v ČR. Ťažisko state spočíva v časti o uplatnení muzikoterapie v špeciálnej pedagogike, kde autori odpovedajú na rôzne otázky o cieľoch muzikoterapie, tvorbe terapie pre klienta, podávajú prehľad muzikoterapeutických modelov a prístupov (antropozofický, IKAPUS: invencia, kreativita, aktivita, pohyb, uvoľnenie, sebauvedenie, inštruktážny, MIT: metodicko-intonačná terapia, celostné poňatie, podporná vývinová muzikoterapia) a konkretizujú muzikoterapiu u jednotlivých skupín zdravotných postihnutí. Druhou významnou oblasťou uplatnenia muzikoterapie je psychoterapia, psychiatria a ďalšie odbory medicíny, ktorým sa venuje posledná podkapitola. Okrem historického pohľadu na problematiku sa autor venuje téme empirickej účinnosti, aplikačným poľiam, teoretickým modelom a kon-

cepciám muzikoterapie, metódam, systémom a školám muzikoterapie, výskumným metódam a niektorým aktuálnym teoretickým otázkam.

Témou kapitoly od Jaroslavy Dosedlovej je *Tanečná terapia a terapeutický tanec*. Základnou myšlienkou tejto liečebnej metódy je podľa autorky myšlienka reciprocitu vzťahu telesných a duševných pochodov a ich vzájomnej ovplyvniteľnosti. Tanečnú terapiu definuje v súlade s definíciou Českej asociácie tanečnej a pohybovej terapie TANTER, že ide o „psychoterapeutické použitie pohybu ako procesu posilňujúceho emocionálnu, kognitívnu, sociálnu a fyzickú integráciu jedinca. Je formou psychoterapie, v ktorej je prednostným prostriedkom zmeny pohyb. Tanečno-pohybová terapia je založená na interakcii tela a mysle, pričom tanec a pohyb je komunikačným kanálom, ktorý reflektuje osobnosť, a zmeny na pohybovej úrovni spôsobujú zmenu v myslí“ (s. 337). Cieľom nie je zdokonaľovanie formy pohybu, ale objavovanie nových spôsobov bytia, cítenia a odhaľovania emócií, ktoré sa nedajú vyjadriť verbálne. Tanečná terapia musí spĺňať kritériá kladené na psychoterapiu, ale v prípade terapeutického tanca ide viac o samotný pohyb, pohyb je cieľom, a zmeny v prežívaní, myslení a správaní môžu byť len pridruženým efektom.

Autorka sa ďalej konkrétne venuje vybraným formám a technikám tanečnej terapie a ich teoretickému zázemiu (bazálny tanec, autentický pohyb, body-ego technika, symbolická tanečná terapia, tanečno-pohybová terapia, tanečná terapia ako primitívna expresia, psychobalet). Stručne uvádza informácie o indikácii a kontraindikácii tanečnej terapie a zamýšľa sa nad jej účinnosťou.

Nasledujúce kapitoly sa vzťahujú nie na „klasické terapie“, ale na niektoré špecializované terapeutické prístupy, pri ktorých ide skôr o kombináciu použitých prostriedkov alebo ich zacielenie na konkrétnu oblasť problémov.

Takouto formou terapeutického práce je *bazálna stimulácia*, ktorá napĺňa deviatu kapitolu (s. 25). Jej autorkou je Marie Vítková predstavujúca bazálnu stimuláciu ako aktivitu, ktorou sa ponúka jedincom s ťažkým postihnutím a súčasným viacnásobným postihnutím možnosť pre vývin ich osobnosti. Základom koncepcie je vývinový model „vnímanie – predstavy – myslenie“, ktorý autorka chápe ako vzťahový rámec pre diagnostiku, terapiu, rehabilitáciu, špeciálnopedagogickú intervenciu a prevenciu. Vysvetľuje vzťahy medzi uvedenými kategóriami a konkretizuje ich. Za základný princíp bazálnej stimulácie považuje zistenie, že sprostredkovaním skúseností a vnemov pomocou tela môžeme jedinca uviesť do reality; a základná je aj požiadavka celistvosti, holistického prístupu. Vždy sa berie do úvahy individuálny, nie kalendárny vek klienta. Prostredníctvom pohybu a vnímania sa vytvárajú telesné skúsenosti, ktoré sú neoddeliteľné od osoby a sú neoddeliteľne spojené s ľudskou interakciou. Celistvosť môže znamenať základný obrat v terapeuticko-výchovných vzťahoch. Okrem toho je špecifické, že podpora jedincov s ťažkým postihnutím nemôže byť zameraná len na budúce ciele, ale že podpora

spočíva v súčasnosti – v spoločnom zamestnávaní, podnecovaní a komunikácii. Autorka rozoberá teoretické základy bazálnej stimulácie (neurofyziologický vývinový model, vývinovo-genetický prístup, fyzioteapeutický model), venuje sa oblastiam špeciálnopedagogickej podpory (podnety somatické, vibračné, vestibulárne, čuchové a chuťové, sluchové a zrakové, komunikačné), opisuje tvorbu podporného programu pre žiakov s ťažkým postihnutím a ponúka súbor konkrétnych námetov pre edukáciu dieťaťa s ťažkým postihnutím v oblasti senzomotoriky, psychomotoriky a sociomotoriky.

Terapia orofaciálnej oblasti je názov kapitoly napísanej Renatou Mlčákovou. Ide o stručné predstavenie špeciálneho terapeutického postupu, ktorého cieľom je posilniť a stimulovať motoriku pier, jazyka, mäkkého podnebia, hltanu, zlepšiť svalovú silu a hybnosť svalov potrebných pri prehĺtaní. Autorka sa zameriava na logopedické postupy, a to na myofunkčnú terapiu, orofaciálnu regulačnú terapiu a rehabilitáciu orofaciálnej oblasti.

Lingvistika v špeciálnej pedagogike je témou jedenástej kapitoly od Radky Majerovej, v ktorej sa venuje pozornosť práci lingvistu tak, ako môže byť v špeciálnopedagogickom vzdelávaní užitočná klientom s jazykovým handicapom. Ide najmä o klientov s vývinovou anartriou, vývinovou dysartriou, vývinovou dysfáziou a afáziou. Lingvista by sa podľa autorky mohol, resp. mal, v špeciálnej pedagogike orientovať na vyučovanie funkčného písania, čítania s porozumením, osvojovaniu si materského jazyka ako jazyka cudzieho v prípade narušenia vývinu osvojovania materského jazyka a šíreniu odborných informácií v kolektíve pedagógov.

Na dvanástej kapitole *Rehabilitácia, fyzioterapia a ergoterapia* spolupracovali deviatí autori: Jan Pfeiffer, Radmil Dvořák, Jiří Kantor, Hana Pakostová, Markéta Gerlichová, Silvie Záborská, Barbora Palečková, Lucie Pospíšilová a Zuzana Rodová. Prvá časť sa venuje celkovému systému rehabilitácie, jeho vývoju vo svete i v ČR; v druhej časti sa uvádza klasifikácia funkčných schopností podľa medzinárodnej klasifikácie chorôb WHO, charakterizujú sa dôležité pojmy a nastoľujú sa súvislosti etickej hodnoty rehabilitácie; v tretej časti sa rozoberá liečebná rehabilitácia a fyzioterapia a štvrtá časť sa venuje ergoterapii v rehabilitácii. Práve ergoterapia má v tejto kapitole najbližšie k špeciálnej pedagogike, aj keď ju autori charakterizujú ako „zdravotnícky odbor, ktorý sa zaoberá podporou zdravia a duševnej pohody prostredníctvom vhodne zvolenej činnosti“ (s. 441). Ako prostriedok liečby tu vystupuje zamestnávanie. Autori citujú definíciu ergoterapie Českej asociácie ergoterapeutov ako „profesiu, ktorá prostredníctvom zmysluplného zamestnávania usiluje o zachovanie a využívanie schopností jedinca potrebných na zvládanie bežných denných pracovných, záujmových a rekreačných činností, a to u osôb ktoréhokolvek veku a s rôznym typom postihnutia“ (s. 441). Najčastejšie sa ergoterapia indikuje u osôb s nižšou mierou samostatnosti, sebestačnosti.

V ďalšom autori opisujú ergoterapeutický proces, používané metódy, oblasti ergoterapie a informujú o možnostiach odbornej prípravy a profesionálneho zastrešenia ergoterapie v ČR.

Na konci publikácie je zaradená kapitola *Zooterapia (animoterapia)*, ktorú spracoval Pavel Klech v rozsahu 45 strán. Autor sa zrejme prikláňa definícii Mojžíšovej a kol., ktorí zooterapiu charakterizujú ako súhrnný termín pre „rehabilitačné metódy a metódy psychosociálnej podpory zdravia, ktoré sú založené na využití vzájomného pozitívneho pôsobenia pri kontakte medzi človekom a zvieratom“ (s. 450). Na hipoterapii autor ilustruje pôsobiacie faktory zooterapie, ktoré sa rozlišujú na faktory nešpecifické (vyskytujú sa aj pri iných rehabilitačných metódach), špecifické (v iných metódach ich nenájdeme) a psychosociálne (ovplyvnenie osobnosti) (podľa Hollý, Hornáček).

Autor stručne uvádza históriu využívania zvierat pri liečbe pacientov vo svete, delenie zooterapie a samostatne opisuje hlavné druhy zooterapie podľa druhu zvierat: hiporehabilitáciu a hipoterapiu (kôň), canisterapiu (pes), a feninoterapiu (mačka). Všetky tri podkapitoly sú podrobne spracované z hľadiska histórie, základných pojmov, výberu zvierat, možností využitia u niektorých skupín postihnutých, priebehu terapie, metód, foriem a techník terapie ako aj špecifik zooterapie v ČR.

Ako vidno, záber publikácie je široký a poskytuje významné informácie o množstve terapeutických prístupov dobre použiteľných v špeciálnopedagogickej praxi. Jednotlivé kapitoly majú štruktúru vychádzajúcu z charakteru tejto terapie, jej histórie, rozpracovanosti a využívania v Českej republike. Autori sa dôsledne držali názvu publikácie a podávajú celistvý a reálny obraz o poznatkoch v danej oblasti a ich používaní či použiteľnosti najmä v špeciálnej pedagogike. Texty sú odborné, pritom však zrozumiteľné a svojím prehľadným spracovaním a uvádzaním príkladov z praxe vhodné aj pre študentov ako úvod do štúdia terapií. Zo spracovania textov je zjavné, že autori majú poznatky a vzdelanie nielen špeciálnopedagogické, ale často aj z oblasti umenia, medicíny alebo iných špecifických prostriedkov terapie. Za významný prínos považujeme tiež bohaté praktické skúsenosti, ktoré sa prejavujú najmä v názorných ukázkach, ako aj pri zaujímaní odborných postojov k rôznym otázkam a problémom. V publikácii nachádzame tiež užitočné informácie o možnostiach získania vzdelania v jednotlivých terapiách v ČR a v Európe (v niektorých prípadoch aj inde).

Doteraz sme uvádzali informácie o tom, čo v publikácii možno nájsť. Nedá sa však obísť to, čo v publikácii čitateľ nenájde. Ide o jednu ťažiskovú oblasť uplatnenia terapie najmä u detí, ale často aj u dospelých, a to terapie hrou. Dve strany (57,58), ktoré jej autori venovali, je z pohľadu požiadaviek na študijný text a z pohľadu analýzy uplatnenia v špeciálnej pedagogike nepochopiteľne málo. Aj keď v úvodnom slove editor spomína, že výsledok je kompromisom

medzi chceným a možným aj v oblasti autorských možností, faktom je veľké biele miesto v tejto inak hodnotnej publikácii. Ťažko si predstaviť, že sa nenašiel autor schopný napísať ucelenú kapitolku o hrovej terapii a o jej aplikácii v špeciálnej pedagogike. Tu čaká editora ešte jedna vážna úloha – nájsť kvalifikovaného autora pre terapiu hrou a pripraviť tretie doplnené vydanie publikácie.

Publikáciu možno odporúčať nielen študentom špeciálnej pedagogiky, ale aj pracovníkom v praxi, ktorí majú záujem rozšíriť si vedomosti v oblasti použitia terapeutických prístupov v pedagogickej činnosti.

Jana Svetlíková
Ústav pedagogických a psychologických vied
Dubnický technologický inštitút
Dubnica nad Váhom